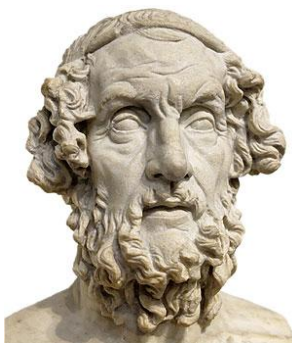

4.-HOMER

1.-HOMER: VIDA I OBRA.

La història de les literatures de la nostra civilització occidental comença amb dues obres a les quals la crítica literària reconeix qualitats artístiques excepcionals: “*La Iliada*” i “*L'Odissea*”, dues poemes èpics atribuïts a Homer que van ser, en certa manera, el que la “*Bíblia*” va ser per als hebreus i “*L'Alcorà*” per als àrabs. Però aquestes obres no són l'inici, sinó possiblement el moment més àlgid d'un procés que venia forjant-se des de la segona meitat del segon mil·lenni a. C. Els esdeveniments històrics que els poetes grecs van considerar dignes de ser recordats es refereixen als ocorreguts a Grècia durant l'anomenat període micènic (1600-1200 a. C.). Desaparegut el món micènic, és substituït per una societat aristocràtica que se sent hereva dels antics sobirans micènics i als quals els agrada que cantors recorden les gestes dels seus avantpassats. Però el pas del temps desvirtua els antics successos fins que aquests es transformen en llegendes.

El que sabem sobre Homer és producte d'una elaboració llegendària concretada en una “*Vida d'Homer*” de la que ens han arribat diverses versions antigues. La garantia de la seua existència ens és donada pel seu mateix nom *Ὅμηρος* que no és parlant, és a dir, no descriu el personatge com sol ocórrer amb els noms forjats per la llegenda (com ocorre en els contes populars, on el nom descriu el personatge: Blancaneus, Barbablava, Caputxeta Roja, Patufet, etc.). Com a nom comú *Ὅμηρος* significa “ostatge”, la qual cosa no explica cap tret característic de la seua vida; la seua possible derivació de *ὄμηρον* (= el que no veu) és fonèticament inadmissible i és només un intent per a reconciliar el seu nom amb la coneguda ceguera que se li atribueix. La creença universal de que era cec es remunta a uns versos esmentats a “*L'Himne homèric a Apol·lo*” (s. VII a. C.) on es llegeix: “*És un home cec que habita a la rocosa Quíos. Els seus cants seran per sempre els millors*”. Perquè a més de “*La Iliada*” i “*L'Odissea*”, els antics diuen que va ser autor dels “*Himnes homèrics*” i una paròdia titulada la “*Batracomiomàquia*”, que representa un combat entre granotes i ratolins. Les tradicions van des de considerar-lo contemporani de la guerra de Troia fins a fer-li viure quatre-cents anys després i fins i tot en el segle VII a. C. Igualment són variades les indicacions sobre el seu naixement, la seua vida i la seua mort; uns diuen que va nèixer a Esmirna (ciutat a la costa oest de l'Àsia Menor), altres a Quíos (illa del mar Egeu), on hi havia una família de rapsodes professionals que a si mateixos s'anomenaven *Homéridas* i pretenien ser descendents d'Homer; i segons altres Homer hi hauria mort a l'illa d'Ios, prop de Tera en el mar Egeu. En definitiva, entre els trets més destacats de la seua biografia se li ha atribuït a Homer la pobresa, la ceguera, la seua inquietud viatgera i participació en certàmens poètics. I d'entre els antics donen testimoni de la seua existència real figures com el filòsof Heràclit, el poeta Píndar o l'historiador Heròdot.

Sabut és que la difusió d'aquestes dues grans epopeies universals, “*La Iliada*” i “*L'Odissea*”, va ser als seus orígens per via oral, són poemes èpics narratius i tenen per assumpte les gestes heroiques de personatges del passat conegudes gràcies a la divulgació dels aedes (αοιδοί = cantors) i rapsodes (ραψωδοί = recitadors). Hi ha precedents d'una rica i més antiga literatura a l'Orient Pròxim amb poemes com el “*Ramayana*” i el “*Mahabharata*” de l'Índia o el poema de “*Gilgamesh*” dels sumeris. L'escriptor romà Tàcit (segle I d. C.) ens informa de l'existència d'aquest tipus de poesia entre les tribus germàniques. Les literatures medievals europees,

propagades a través de joglars i trobadors, abunden en Cantars de Gesta de característiques semblants amb poemes com “*El Cantar del mio Cid*”, “*Nibelungos*”, “*Beowulf*” o “*La Chanson de Roland*”. “*La Ilíada*” i “*L’Odissea*” van adquirir la seua forma definitiva entre els segles VIII i VII a. C. i l’època que evoquen caldria situar-la entre els segles XIII i XII a. C., quan va haver de produir-se la conquesta de Troia. Al segle VI a. C., segons conta el famós orador i polític romà Ciceró (s. I a. C.), va ser Pisístrat, tirà d’Atenes, el primer que va encarregar reunir i ordenar els cants homèrics per a la transmissió del text fixat per escrit; però contenen altres que els mèrits cal atribuir-li’ls al seu fill Hiparc, qui va ordenar que a les festes Panatenees els rapsodes recitaren els poemes homèrics per a disposar d’un text fixat al qual havien d’atindre’s els recitadors, segons se’ns informa en el Pseudo-Platón (*Hiparc 228 b*). En realitat, de qualsevol manera, el paper exercit per Atenes en la transmissió del text fixat per escrit dels poemes homèrics lingüísticament ha deixat empremtes del dialecte àtic i aquesta decisió va ser la conseqüència lògica de la seua posició dominant al camp de la política i de la cultura a partir del segle V a. C.

Des del segle VI a. C. els dos poemes homèrics van ser el llibre escolar en què es basava l’educació dels xiquets i jóvens. El fet que Homer citara, per exemple, al cant II de “*La Ilíada*” (“Catàleg de les naus”) els noms de tots els caps dels aqueus que van acudir a Troia, el nombre dels soldats al seu comandament i el nombre de naus que aportaven a l’expedició va donar un caràcter panhel·lènic a aquesta obra. A l’enaltir les gestes del passat, Homer convertia els herois que les van dur a terme en un ideal digne d’imitació.

2.-LA ILÍADA.

2.1.-ARGUMENT.

“*La Ilíada*” és un gran poema èpic que consta de 15.593 versos repartits en 24 cants. Relata la guerra de Troia (Ἴλιον, nom grec de la ciutat) assetjada pels aqueus i els seus aliats, que va succeir durnat el segle XIII a. C. La llegendària guerra de Troia es va prolongar durant deu anys de combats. No obstant això, el geni d’Homer va saber concentrar l’acció en unes setmanes del desé any, entorn d’un episodi que proporciona cohesió a les diferents històries que se succeïxen en les lluites entre herois: “La còlera d’Aquil·les”. L’obra comença amb el greuge a Aquil·les del rei Agamèmnon, cap de l’exèrcit aliat contra Troia, a l’arrabassar-li a Briseida, una jove presonera que aquell desitja. L’ofensa porta a Aquil·les, el millor i més temut dels herois, a retirar-se de la guerra, junt amb el seu exèrcit de mirmidons. Com a conseqüència, a pesar de singulars enfrontaments entre herois grecs i troians, i de la intervenció dels déus, l’ofensiva troiana aconseguix posar en compromisos als aliats. Davant de l’espenta del principal heroi troià, Hèctor, que arriba a suposar una seriosa amenaça per a les naus aquees, Patrocle, íntim d’Aquil·les, al no aconseguir que aquest es reincorpore a la lluita, li prega almenys que li deixi les seues armes per a encoratjar els grecs. Quan Hèctor derrota a Patrocle, Aquil·les es reconcília amb Agamèmnon i es reincorpora a la lluita per a venjar el seu amic. Després de la derrota d’Hèctor, la fúria d’Aquil·les s’encruelixa amb el cadàver del troià, però després de l’advertència dels déus, accepta tornar-lo al seu ancià pare, el rei troià Príam, i l’obra conclou amb els funerals de Patrocle i Hèctor. Al final del poema, venç la compassió per damunt de la set de venjança, la qual cosa expressa bé la gran visió humanista d’Homer.

El **Cant I** comença amb la còlera d'Aquil·les. És possible que els **Cants II-XI** siguin interpolacions d'altres poetes, perquè s'aparten del nucli narratiu principal. Hui es creu que el propi Homer els va intercalar deliberadament per a crear un efecte de retardació. Als **Cants XII-XXIV** es torna al tema principal i l'acció es precipita ràpidament cap al desenllaç. La narració en tercera persona es combina amb els diàlegs entre els personatges. Els antecedents i conseqüències de la guerra i l'origen i destí dels personatges es donen per sabuts; perquè, efectivament, el públic a qui es dirigia el poema coneixia perfectament la història completa de la Guerra de Troia.

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρ' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι· Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή·

Homero, "*Iliada*" I, vv. 1-5.

Canta, deessa, la ira funesta d'Aquil·les Pelida,
ira que obrí als aqueus el camí innombrables sofrences
i Hades avall estimbà d'herois mil ànimes fortes,
fent d'aquests mateixos herois pastura de gossos
i àpat de tots els ocells, mentre Zeus son designi acomplia.

Homero, "*Iliada*" I, vv. 1-5 (traducció de Miquel Peix)

Al **Cant I** es presenta la còlera d'Aquil·les motivada per la pèrdua de l'esclava Briseida, arrabassada per Agamèmnon, que li havia correspost en el repartiment d'un botí i la petició d'ajuda a sa mare Tetis, una nereida divina, la qual aconseguix de Zeus la promesa de venjar l'afront que Agamèmnon ha infringit al seu fill, fent que els grecs patisquen desfetes. Al **Cant II** trobem la narració dels contingents d'ambdós exèrcits (catàleg de les naus) i el duel entre Paris, raptor d'Hel·lena, i Menelau, marit enamorat d'ella, al **Cant III**. Este pla de Zeus no es complirà fins al **Cant XI**, mentrestant tenen lloc diverses descripcions, revistes de tropes, proeses de cabdills grecs i troians, escenes al palau de Troia (per exemple l'acomiadament d'Hèctor i Andròmaca del **Cant VI**) o al campament grec, disputes entre els déus afavorint a uns o altres, etc.

La retirada d'Aquil·les de la guerra no suposa immediatament una derrota dels grecs, sinó que fins al **Cant VI** són més aviat els troians els que passen compromisos. Després d'una sèrie d'alternatives i veient-se la situació insostenible per als grecs, al **Cant XI** decideixen enviar una ambaixada a Aquil·les per a pregar-li que torne al combat, prometent-li la seua esclava i altres regals; però aquest es nega.

Als Cants següents alternen les victòries gregues i troianes d'acord amb les ajudes dels diferents déus. Per fi, al **Cant XVI**, Aquil·les permet a Patrocle, el seu amic i company, que intervinga en la batalla, i aconseguix allunyar els troians de les naus gregues ocasionant una gran matança d'enemics, però aquest cau en mans d'Hèctor, fill de Príam (rei de Troia) i germà de Paris, ajudat per Apol·lo. Quan Aquil·les s'assabenta de la mort de Patrocle, al **Cant XVIII**, desesperat decideix tornar al combat amb afany de venjança, i així s'arriba al punt culminant de l'acció, que és la mort d'Hèctor, al **Cant XXII**. Al **Cant XXIII** es narren els funerals de Patrocle i els jocs fúnebres celebrats en honor seu. L'obra acaba al **Cant XXIV** on el rei Príam s'humilia davant d'Aquil·les suplicant-li que li torne el cadàver del seu fill Hèctor per a donar-li digna sepultura. I la guerra encara no ha conclòs.

2.2.-JUSTIFICACIÓ HISTÒRICA.

"*La Iliada*" és un poema èpic entorn de la llegendària guerra de Troia. El seu fons històric és innegable hui en dia, especialment després dels descobriments de l'arqueòleg alemany Schliemann. Destaquem que sobre la base dels textos homèrics, a finals del segle XIX, seguint al peu de la lletra la seua lectura, Schliemann va aconseguir trobar les deixalles de la ciutat de Troia, considerada fins llavors producte de la imaginació literària. Schliemann va sostindre que la poesia homèrica comportava almenys un fons de veracitat històrica i, després de diverses excavacions, va trobar a la zona de Hissarlik, al Nord-oest de l'actual Turquia, prop dels Dardanel, restes identificables amb la Troia homèrica repartits en diversos estrats. Després d'ell Carl Blegen va concloure que un dels nou estrats arqueològics que s'aprecien, en concret l'anomenat VII, al voltant del 1250 a. C., data de la destrucció de Troia, coincideix amb l'autèntica Troia homèrica.

Els grecs posteriors a Homer no van tindre dubtes sobre la historicitat d'allò que s'ha narrat en l'epopeia. Tant Heròdot, Tucídides com Eratòstenes fan referència a la guerra entre grecs i troians com un fet històric ocorregut entorn del 1250 a. C. L'arqueologia moderna ha subministrat dades importants en relació amb la destrucció de la Troia cantada per Homer. L'estrat VII corresponent a les excavacions realitzades en un tossal pròxima a Hissarlik ens confirma que cap al 1250 a. C. un gran incendi va acabar amb la ciutat; hi ha signes de violència que suggereixen un saqueig i es troben restes humanes i d'animals per soterrar als carrers. La ceràmica i els objectes de metall trobats en aquest VII estrat estan datats sobre el 1250 a. C. També s'ha intentat buscar un testimoni escrit, contemporani de la guerra de Troia, en uns textos hittites cap al 1200 a. C. Denys L. Page va ser el principal impulsor d'aquestes idees i va aportar diversos noms que, procedents d'aquests textos, coincidien amb els dels fets històrics: *Ahhiyawa* (acaia = terra dels aqueus) i *Truisa* (Troia). A més *Attarsiya* podria ser el monarca que s'identifica amb el mític Atreu, pare de Menelau, rei d'Esparta, i Agamènnon, rei de Micenes. L'aparició del poder grec a l'Àsia Menor coincidiria amb la pèrdua d'hegemonia de l'imperi hittita.

La ciutat de Troia o Ilión es trobava situada a la part asiàtica de l'Hel·lespont i controlava tot el comerç de la zona al ser ruta obligada en el pas dels Dardanel. L'enfrontament armat conegut com a Guerra de Troia, de clar caràcter comercial, va poder haver esta l'últim esforç del món micènic, en franca decadència, contra un poder estranger. No obstant això, en el relat homèric, la guerra va ser entaulada pels aqueus, dirigits pel rei de Micenes, Agamènnon, amb la intenció de rescatar Hel·lena, esposa del seu germà Menelau i la dona més bella del món, que havia estat raptada pel príncep troià Paris. El setge es va prolongar durant deu anys; "*La Iliada*" ens narra únicament una part del desé any.

És quasi segur que, cap a l'any 1200 a. C., les ànsies expansionistes de la civilització micènica van topar amb Troia. Troia, pel seu poder i la seua situació estratègica, controlava les riques rutes comercials entre el Mediterrani i Mar Negre. Al dominar els estrets que unien ambdós mars, els troians podien comerciar lliurement i imposar elevats peatges als vaixells estrangers, la qual cosa assegurava la seua prosperitat. Els interessos comercials provocarien, per tant, nombrosos enfrontaments entre Micenes i Troia. Amb tota probabilitat, perquè, "*La Iliada*" ens parla d'unes civilitzacions i d'uns conflictes que veritablement van existir, i que, al cap de diversos segles, eren encara coneguts per transmissió oral. Per consegüent "*La Iliada*" reflecteix en to èpic les glorioses gestes d'un passat poblat d'herois, però al mateix temps, encara que sense al·ludir a un període històric clarament identificable, conté un nucli de veritat històrica: l'expansió micènica per Orient i la colonització grega.

3.-L'ODISSEA.

3.1.-ARGUMENT.

El tema de “*L'Odissea*” és el retorn, ple de peripècies i aventures, de l'heroi Ulisses (és el nom donat en llatí, però és Οδυσσεύς en llengua grega) a la seua amada illa Ítaca, a la seua fidel esposa Penèlope i al seu fill Telèmac, després de concloure la guerra de Troia. Consta de 12.110 versos agrupats en XXIV cants.

Ja en “*La Iliada*”, poema que narra la guerra de Troia, Ulisses destaca entre els herois grecs no sols per combatre amb la força i les armes, sinó també per la seua intel·ligència, per la seua astúcia, per la seua gran facilitat de paraula. Va exercir un important paper en la conquesta de Troia, perquè estava al comandament dels hòmens que anaven dins del cavall de fusta introduït en la ciutadella, una genial idea amb què la deessa Atenea va inspirar Ulisses. No és fill de cap déu o deessa, sinó de Laertes, el rei de la petita illa d'Ítaca, el tron del qual ha deixat Ulisses en mans de la seua dona, la fidel Penèlope. Allí, a Ítaca, vol tornar després de la victòria sobre Troia, amb el seu botí de guerra i les seues dotze naus. Però eixe interès li costarà ni més ni menys que deu anys de navegació pel mar (més els deu anys d'assetjament, saqueig i destrucció de Troia). “*L'Odissea*” és un poema de la tornada (νοστος) d'un heroi amb un final feliç, perquè molts altres herois grecs van morir a alta mar o all seu palau, però Ulisses, gràcies a la seua astúcia, les seues manyes i la seua paciència, encara que perd tots els seus companys de viatge, aconsegueix per a ell un merescut final feliç. Enfront de “*La Iliada*”, poema de la guerra, la “*L'Odissea*” és el poema del mar, del Mediterrani, els camins del qual ha de recórrer l'heroi en el seu llarga pèrdua i on pateix tot tipus d'avatars. El poema èpic de “*L'Odissea*” presenta una estructura narrativa molt clara:

Cants I-IV: Comença amb els cants que contenen el viatge de Telèmac en busca de son pare. L'acció té lloc a Ítaca, on, davant de la crítica situació creada per la llarga absència del rei Ulisses, el seu fill Telèmac és inspirat pels déus a perseverar en la seua lluita contra els pretendents que acacen a sa mare i a buscar notícies de son pare, per a la qual cosa visita els palaus de Nèstor en Pilos i de Menelau a Esparta. El poeta invoca la Musa buscant la seua inspiració per a començar presentant l'heroi.

Ἀνδρᾶ μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν:

Homero, “*Odisea*” I, vv. 1-2.

Conta'm, Musa, aquell home de gran ardit, que tantíssim
errà, després que de Troia el sagrat alcàsser va prendre;

Homero, “*Odisea*” I, vv. 1-2. (traducció de Carles Ribà).

Cants V-VIII: Ja apareix Ulisses a l'illa de la nimfa Calipso, on es trobava retingut durant diversos anys. Ulisses, per inspiració divina, parteix en un vaixell des d'aquesta illa fins a arribar per mar a Feàcia, després de sortejar una violenta tempestat. Allí a la platja és trobat exhaust per la princesa Nausícaa, filla del rei Alcínoo, que el condueix a palau.

Cants IX-XII: A Feàcia i davant del rei Alcínoo i la seua cort Ulisses relata totes les aventures meravelloses que li van succeir en el seu retorn després de la conquesta de Troia i abans d'arribar a l'illa Ogigia de la nimfa Calipso que el va retindre, enamorada d'ell, durant set anys: els cicons i els lotófags; les aventures amb el ciclop Polifem d'un sol ull; la bona disposició d'Èol, déu dels vents; els lestrígons; la sorprenent maga Circe, que transformava els seus mariners en animals; el seu descens al món dels morts, l'Hades, a entrevistar al cec endeví Tiresias sobre el camí de tornada a Ítaca; el seu pas per davant de l'illa de les sirenes que atreien fatalment amb el seu cant; el monstre de múltiples caps anomenat Escil·la; Caribdis, que era el remolí que engolia; la desgràcia succeïda amb les vaques del Sol que van ser devorades pels seus companys, a pesar d'estar prohibit.

Cants XIII-XXIV: Ulisses és conduït amb vaixell pels feacis a Ítaca i arriba a la seua terra ja en el cant XIII, encara que tarda a donar-se a conèixer als seus per a prendre complida venjança contra els pretendents que acacen a la seua esposa Penélope, de manera que fins al cant XXIII no és reconegut per la seua fidel dona i els seus ben volguts (encara que el seu fill Telèmac i la vella serventa Euriclea el van reconèixer abans, guardant el secret) després de castigar els malvats pretendents.

3.2.-INTERCANVIS CULTURALS.

El tema central de “*L'Odissea*”, el retorn i la venjança d'Ulisses, és un relat popular àmpliament difós en moltes literatures: un heroi està absent llargs anys de la seua llar. El seu fill ha anat la seua recerca. Quan torna, disfressat o, simplement, irrecognoscible per les fatigues i el pas dels anys, troba a la seua fidel esposa rodejada de pretendents que tracten d'ocupar el seu lloc i usurpar el seu tron com a rei d'Ítaca. Després d'una sèrie de lluites i de proves en què demostra la seua identitat, restableix la situació.

La llarga sèrie d'aventures que es relacionen amb Ulisses constitueixen un material folklòric complex de molt diversa procedència. En un estudi comparatiu es demostra que algunes d'aquestes aventures són contes populars. Així, per exemple, l'episodi del ciclop Polifem és una de les nombroses versions (s'han comptat fins a 125 versions en estudis de literatura comparada) d'una història popular en què l'heroi cau en mans d'un pastor gegant a qui cega per a poder escapar. D'altra banda, s'han assenyalat coincidències entre la poesia èpica d'Orient i l'èpica oral micènica a causa d'un actiu intercanvi cultural entre els grecs micènics i les cultures semítiques i orientals. Vegem algunes de les semblances registrades:

-L'heroi de l'epopeia babilònica Gigalmesh porta, com Ulisses, una vida d'aventures, rodejat de perills en països llunyans i fantàstics. L'heroi babilònic es troba amb Istar, una deessa que transforma els hòmens en animals (com Circe); també coneix a Siduri, una altra deessa que habita en els confins del món i acull l'heroi a la seua illa paradisiàca (com Calipso). Com Ulisses, Gigalmesh també protagonitza una baixada als inferns.

-En una llegenda hittita, el rei hittita Gurpanzah recupera la seua dona matant amb el seu arc màgic a molts prínceps en un banquet.

-En l'antiga literatura egípcia es presenta el tema del naufrag que se salva ell sol, sobre un fusta, i arriba a una illa meravellosa.

4.-LA LLENGUA HOMÈRICA.

4.1.-VARIETAT DIALECTAL.

La llengua dels poemes homèrics és una llengua artificial, merament literària, creada amb una finalitat poètica després de diversos segles de transmissió oral, conservant tant elements culturals com lingüístics de les distintes èpoques i regions per les quals ha anat circulant. La llengua poètica dels poemes homèrics està constituïda bàsicament pel dialecte joní que és el que predomina, però amb presència d'elements d'altres dialectes (el fons més antic està conformat pel micènic i l'arcadi-xipriota, cronològicament li segueix un estrat de l'èdic i l'àtic va ser d'última incorporació (per la influència que va tindre Atenes en la decisió de transmetre per escrit els poemes) i amb arcaïsmes i formes que en la seua època ja s'havien perdut.

4.2.-PROCEDIMENTS LITERARIS.

Una sèrie de fets avalen que els poemes homèrics depenien en gran manera de la tradició oral:

-Llenguatge formulari. Una cinquena part dels poemes homèrics està composta amb versos que es repeteixen sencers i segons Denys L. Page hi ha 25.000 frases formulàries repetides, és a dir, un conjunt nombrós de frases fetes, fixes, que es repeteixen contínuament als mateixos llocs del vers. Es tracta d'epítets utilitzats sistemàticament per a referir-se a personatges o objectes (“*Atenea, la dels ulls d'òbila*”; “*Aquil·les, el dels peus lleugers*”; “*veloces naus*”). Aquest tipus de llenguatge és propi de tota poesia oral i fruit d'una llarga tradició en què els poetes orals, combinant aquests elements fixos, eren capaços de compondre llargs poemes de milers de versos a vegades i recordar-los fàcilment. Vegem alguns exemples citant el nombre de vegades que es registra:

Fòrmula del text	Traducció	Nombre de vegades
διος Οδυσσευς	diví Ulisses	60
πολυμητις Οδυσσευς	astut Ulisses	81
ποδας ωκυς Αχιλλευς	Aquil·les, el dels peus lleugers	31
νεφεληγερετα Ζευς	Zeus, amuntegador de núvols	30
θεα γλαυκοπις Αθηνη	deessa Atenea, la d'ulls d'òliba	50
αναξ ανδρων Αγαμεμνων	Agamèmnon, rei de hòmens	37

-Versos sencers repetits que s'empren quan es transmet un missatge.

-Escenes típiques, escenes de combat, preparació de sacrificis, menjar, etc. que sempre es descriuen de la mateixa manera.

-Digressions que desvien la narració cap a temes i personatges aliens a l'argument central del poema.

-Ús de l'estil directe en els discursos dels herois i els déus, per a infondre més dramatisme.

-Utilització de símlis i comparacions, comparant les accions dels herois amb elements del món quotidià (amb un lleó, una àguila, un ase, etc.).

-Contradiccions en la narració que es justifiquen més raonablement en la poesia oral que en la literatura escrita, perquè en la recitació oral poden haver-hi accions que passen inadvertides al cantor i a l'auditori, no sent possible tornar arrere. Per exemple, Hèctor mata dues vegades a Esquedio, cabdill dels focidis (una vegada en “*Iliada*” XV, v. 516 i una altra en “*Iliada*” XVII, v. 306).

4.3.-L'HEXÀMETRE DACTÍLIC.

Els poemes homèrics es cantaven en versos de mètrica uniforme i ritme ràpid anomenats hexàmetres dactílics, que tenien sis peus dactils formats per una llarga (-) i dos breus (U U); les dos breus podien ser substituïdes per una llarga conformant un espondeu, excepte en el cinqué peu que havia de ser dactil; l'últim peu podia constar de de dues llargues (espondeu) o bé llarga seguida de breu (troqueu):

- UU / - UU / - UU / - UU / - UU / - U (o -)
1r 2n 3r 4t 5é 6é

S'anomena peu dactil el format per una síl·laba llarga i dues breus (- U U), un peu espondeu per dues síl·labes llargues (- -) i un troqueu per una llarga i una breu (- U).

La regularitat mètrica és fonamental en la memorització dels poemes i en la seua transmissió oral de generació en generació. Aquests poemes èpics presenten dos elements en comú: es componen i reciten de memòria, sense ajuda de l'escriptura, i es canten amb acompanyament musical. Els poemes són, pròpiament, cançons.

5.-LA QÜESTIÓ HOMÈRICA.

S'anomena qüestió homèrica a una sèrie d'interrogants plantejats entorn dels poemes homèrics: qui o quants van ser els seus autors? De quina manera van ser elaborats?

Ja en l'antiguitat, durant el període hel·lenístic, segles III i II a. C., alguns filòlegs alexandrins van observar contradiccions, diferències d'estil i de temàtica entre “*La Iliada*” i “*L'Odissea*”; i, considerant que aquesta última és més recent que la primera, opinaven que no havia de ser obra del mateix autor.

La qüestió va tornar a sorgir al segle XVII amb l'abat d'Aubignac, el qual, demostrant la falta d'unitat existent, sostenia que els dos poemes eren un conglomerat de cants populars aïllats de tradició oral i reunits per escrit al segle VI a. C. a Atenes per orde del tirà que en el seu moment governava. Així destruïa el mite d'Homer i deixava servida la polèmica sobre la qüestió homèrica, donant pas a una nova escola anomenada “analítica”. Els analistes defenen la intervenció d'unes quantes mans distintes en l'elaboració de cada un dels dos poemes homèrics que serien el resultat de la recopilació de petites composicions populars preexistents. En el mateix sentit es va pronunciar F. August Wolf al segle XVIII, qui argumentava que Homer mai va arribar a existir. Les tesis analistes es van mantindre durant el segle XIX.

Enfront dels analistes sorgeixen els unitaristes que sostenen que cada un dels poemes homèrics té una concepció global i una inspiració creativa que impedeix que puguin ser resultat d'una compilació de poemes menors, concloent que els poemes són obra d'un sol autor. Defensor a ultrança d'aquesta postura va ser Wolfgang Schadowaldt qui va aplicar la més minuciosa anàlisi de detalls per a demostrar la coherència de tot el poema i l'existència d'un elaborat pla de conjunt de “*La Iliada*”.

Actualment les posicions analistes i unitaristes s'han anat apropant considerablement i preval la postura d'acceptar l'existència d'un poeta anomenat Homer que, partint d'un material èpic preexistent, va donar forma a “*La Iliada*”. Més difícil és acceptar que el mateix poeta va ser també l'autor de “*La Odissea*”, però tampoc hi ha proves suficients per a demostrar el contrari.

6.-INFLUÈNCIA DELS POEMES HOMÈRICS.

Des de l'antiguitat els dos poemes homèrics van ser el llibre escolar en què es basava l'educació dels xiquets i jòvens. El fet que Homer citara, per exemple, al cant II de “*La Iliada*” (“Catàleg de les naus”) els

noms de tots els caps dels aqueus que van acudir a Troia, el nombre dels soldats al seu comandament i el nombre de naus que aportaven a l'expedició va donar un caràcter panhel·lènic a aquesta obra. A l'enaltir les gestes del passat, Homer convertia els herois que les van dur a terme en un ideal digne d'imitació. Des del segle VI a. C. "*La Iliada*" i "*L'Odissea*" podien servir de llibres de text per a l'ensenyament des dels primers passos. Estant redactats en una llengua que no era cap dialecte local, els conferia un caràcter nacional. Molts podien recitar completes de memòria aquestes dues grans obres i d'entre els il·lustres es conta que Alexandre el Gran sempre portava amb ell un exemplar de "*La Iliada*" que se sabia sencera, perquè ell mateix es considerava el successor d'Aquil·les. Quan a principis del segle V a. C. es desenvolupa la tragèdia, molts dels seus arguments es prenen dels antics poemes èpics.

D'altra banda, aquesta rica creació èpica grega és la font fonamental d'inspiració de l'èpica llatina. Al segle III a. C. Livi Andrònic, esclau a Roma d'origen grec, va fer una traducció de "*L'Odissea*" al llatí. Virgili i la seua gran "*Eneida*" beuen directament dels poemes d'Homer.

Durant tota l'Edat Mitjana apareixen nombroses obres en què s'assetgen ciutats, en aquest cas cristianes, o relaten la tornada d'herois a la seua pàtria.

El Renaixement va recuperar el gust per l'antiguitat clàssica i amb ella apareixen de nou un tipus d'èpica culta que segueix els passos dels antics poemes tant grecs com llatins. Per exemple, "*L'Araucana*" d'Alonso d'Ercilla o "*Os Lusíadas*" de Luís de Camões.

Durant el romanticisme, se sentia especial simpatia per la literatura popular i nacional, la qual cosa va despertar un gust inusual per la poesia homèrica amb una tendència apassionada cap a la seua lectura, traducció i l'estudi sobre el seu origen i composició.

I a partir del segle XX la novel·la, vertader substitut de l'èpica, és el gènere literari fonamental que recrea obres influenciades pels poemes homèrics, com "*Ulisses*" de James Joyce, segons el propi autor assegura.

No sols les dues obres d'Homer han deixat empremta amb la ploma, "*La Iliada*" i "*L'Odissea*" han omplit totes les varietats que té l'art. Pintura, escultura, teatre o cine han pres en algun moment els tòpics èpics. A la gran pantalla del cine i en televisió trobem actualment també exemples de la seua influència. Tot això sense oblidar-nos del bell poema compost pel poeta grec Konstantinos Kavafis titulat "*Ítaca*" retocat i musicalitzat pel cantautor català Lluís Llach.

ÍTACA

I

Quan surts per fer el viatge cap a Ítaca,
has de pregar que el camí sigui llarg,
ple d'aventures, ple de coneixences.
Has de pregar que el camí sigui llarg,
que siguin moltes les matinades
que entraràs en un port que els teus ulls ignoraven,
i vagis a ciutats per aprendre dels que saben.
Tingues sempre al cor la idea d'Ítaca.
Has d'arribar-hi, és el teu destí,
però no forcis gens la travessia.
És preferible que duri molts anys,
que siguis vell quan fondegis l'illa,
ric de tot el que hauràs guanyat fent el camí,
sense esperar que et doni més riqueses.
Ítaca t'ha donat el bell viatge,
sense ella no hauries sortit.
I si la trobes pobra, no és que Ítaca
t'hagi enganyat. Savi, com bé t'has fet,
sabràs el que volen dir les Ítaques.

II

Més lluny, heu d'anar més lluny
dels arbres caiguts que ara us empresonen,
i quan els haureu guanyat
tingueu ben present no aturar-vos.
Més lluny, sempre aneu més lluny,
més lluny de l'avui que ara us encadena.
I quan sereu deslliurats
torneu a començar els nous passos.
Més lluny, sempre molt més lluny,
més lluny del demà que ara ja s'acosta.
I quan creieu que arribeu, sapigueu trobar noves sendes.

III

Bon viatge per als guerrers
que al seu poble són fidels,
afavoreixi el Déu dels vents
el velam del seu vaixell,
i malgrat llur vell combat
tinguin plaer dels cossos més amants.
Omplin xarxes de volguts estels
plens de ventures, plens de coneixences.
Bon viatge per als guerrers
si al seu poble són fidels,
el velam del seu vaixell
afavoreixi el Déu dels vents,
i malgrat llur vell combat
l'amor ompli el seu cos generós,
trobin els camins dels vells anhels,
plens de ventures, plens de coneixences.

Cançó del cantautor Lluís Llach, sobre una versió catalana del poeta Carles Riba i basada en el poema "Ítaca" del poeta grec Konstantinos Kavafis.